

Ideologija i novogovor u romanu "1984". Georgea Orwella

Vilaj, Maja

Undergraduate thesis / Završni rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:657177>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-11**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET**

Maja Vilaj

**Ideologija i
novogovor u romanu *1984*. Georgea Orwella**

(ZAVRŠNI RAD)

Rijeka, 2016.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Maja Vilaj
Matični broj:

Ideologija i
novogovor u romanu *1984*. Georgea Orwella

ZAVRŠNI RAD

Preddiplomski studij: Hrvatski jezik i književnost

Mentorica: doc. dr. sc. Danijela Marot Kiš

Rijeka, 11. rujna 2016.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Ideologija.....	3
2.1. Društvena analiza ideologije	4
2.2. Ideologija i diskurs	5
2.3. Skupni odnosi.....	5
3. Općenito o novogovoru.....	6
3.1. Teorijske osnove	6
3.2. Novogovor u Hrvatskoj za vrijeme totalitarizma.....	7
3.3. Opća obilježja novogovora.....	8
3.4. Distopija i Orwellov novogovor.....	9
3.5. Načela novozbora.....	12
4. Distopijski svijet „1984.“	15
6. Novogovor u Hrvatskoj i Jugoslaviji	20
6.1. Franjo Tuđman	20
6.2. Josip Broz Tito	23
6.3. Zaključak analize političkih govora	26
7. Zaključak.....	27
8. Literatura	29

1. Uvod

Distopija svoje podrijetlo ima u dalekoj prošlosti već u doba Platonove *Države* koja je postavila temelj utopijskoj društveno-političkoj zajednici. Tematika utopijske ili distopijske fikcije je mogućí, alternativni svijet u kojem vlada drugačiji politički, vrijednosni i društveni sustav. U svojim počecima, distopijski žanr svrstan je među podžanrove znanstvene fantastike međutim u posljednjem stoljeću se osamostalio kao žanr. Može se reći da je najbitnija karakteristika toga žanra spekulativnost, odnosno pretpostavlja spekulacije koje se baziraju na etnografskim, društvenim, demografskim, kulturnim i političkim stvarnostima. Dakle radi se o prepoznatljivom svijetu koji ima svoje uporište u stvarnosti. (Škapul 2013) Takav sustav uvijek pretpostavlja ideologiju koja traži od protagonista da se prilagodi trenutačnom režimu te zahtijeva od pojedinca da odbaci vlastita stajališta, uvjerenja i sustav vrijednosti i potpuno se pokori totalitarnom režimu. Negativna utopija karakteristična je za statična društva koja nemaju osnove za nepredavanje i razvoj. Radi se o društvu bez individualnosti, odnosno potreba za originalnim identitetom zamjenjuje se kolektivom. Uvijek se govori o sadašnjem vremenu iako se odnosi na budućnost ili prošlost kao što je to u Orwellovom romanu *1984*.

Većina tekstova koji se bave tim žanrom koncentrirani su na filozofsku, društvenu i političku dimenziju dok je poetika zanemarena. U ovom radu bit će govora prvenstveno o uporabi jezika u distopijskom romanu *1984*. To je također jedan od prvih distopijskih romana koji su skrenuli pozornost na odnos jezika, mišljenja i društva (Božić 2013: 7-8) U razdoblju između dva svjetska rata javljaju se teoretičari koji se bave krizom i slomom reprezentacije koja počinje upravo u destrukciji strukturalističkog odnosa označitelja i označenog. Ukratko, javlja se teza da je jezik način na koji učimo kulturno-društvene kodove i konvencije. Jezik je povezan s ideologijom, a na ideologiju se može utjecati putem medija, religije i politike. Stoga ako država određuje ideologiju, određuje

i jezik kao sredstvo izražavanja i sredstvo učenja značenja te na taj način kontrolira kolektivno mišljenje. Povezanost jezika i mišljenja je u tome što misli koje se ne mogu izraziti riječima ne mogu postojati. To državi daje moć da formulira jezik tako da izbaci riječi koje smatra „opasnima“ ili stvori riječi da proizvede određeno značenje. Koncept jezične manipulacije već je odavno poznat filozofima i lingvistima no u zadnjem stoljeću se zanimanje za to intenziviralo zbog pojave masovnih medija putem kojih je kontrola informacija obuhvatila globalnu sferu. (Božić 2013: 7-8) U posljednjem dijelu rada kroz govore Josipa Broza Tita i Franje Tuđmana prikazat ću na koji način se jezikom može utjecati na kolektivnu svijest naroda.

2. Ideologija

Ideologija (francuski: idéologie, od grčkog, ideja i logos) na *Hrvatskom jezičnom portalu* definirana je na četiri različita načina. Prvi kaže da je ideologija proučavanje ideja te rad na tim idejama. Zatim, s političkog aspekta na ideologiju se gleda kao primijenjeno mišljenje, ukupnost pojmova i konstrukciju u različitim oblicima svijesti, usmjerenih na izravno ostvarivanje i praktično djelovanje. Nadalje, pojam *ideologija* u razgovornom diskursu upotrebljava se za krivo ili ekstremno shvaćanje i tumačenje određene ideje. Treći način definiranja ideologije je smatranje da je ona ukupnost filozofskih, društvenih, političkih, moralnih, religioznih itd. ideja svojstvenih jednome razdoblju ili jednoj društvenoj skupini (prosvjetiteljska, građanska, militaristička ideologija) i na posljetku, također s aspekta razgovornog stila, ideologija je puka teorija o čemu, otuđena od životne prakse, iliti pak životno opredjeljenje (nečija osobna ideologija).

Grubo rečeno pojam ideologije označava sustav moralnih, etičkih, političkih i religijskih vrijednosti neke zajednice. Pojam se odnosi na kompletnu sliku nekog društva uključujući njihova vjerovanja. Karl Marx i Friedrich Engels tvrde da je ideologija povezana sa vladajućom klasom i društveno-ekonomskim odnosima, usmjerena na postojeći poredak. Razlikujemo dva osnovna oblika: prvi proizlazi iz marksističkog shvaćanju da je ideologija lažna, fetišizirana svijest dok je kod konzervativno-liberalnog shvaćanja ideologija zatvoreni, represivni sustav mišljenja. S jedne strane, ideologija se izjednačuje s građanskim mišljenjem (građanskom znanosti i kulturom), kojem se pripisuje prikrivanje ugnjetavačke i otuđujuće biti građanske zbilje, dok se marksizam prikazuje znanosti koja istinito objašnjava društvo i njegove zakonitosti. Rascjep znanosti i ideologije ukida se komunističkom revolucijom kao zbiljskim dovršenjem cijele klasne povijesti, kojom se uspostavlja zajednica potpune jednakosti i harmonije, čime politika kao djelatnost regulacije konflikata i

upravljanja ljudima nestaje, s njom i ideologija, a umjesto njih se pojavljuje znanstveno upravljanje proizvodnim procesima. S druge strane, pojam ideologije se reducira na “totalitarne ideologije” (komunizam, fašizam), kao zatvorene sustave mišljenja koji imaju ambiciju da dokraja objasne sve ljudske stvari i nesnošljivi su prema drukčiji gledanjima ili teorijama, te instaliraju neku skupinu (Židove ili kapitaliste) kao neprijatelja (nacije ili čovječanstva), kojeg treba uništiti revolucijom. (Ravlić 2002: 146-160)

2.1. Društvena analiza ideologije

Analiza ideologije ne podrazumijeva da su ideologije pojedinačne ili samo mentalne, već su društvene i mentalne. Društvo ih usvaja, dijeli i mijenja. Povijest je puna smijena vladajućih ideologija, političkih sustava, religija, ratova, revolucija i sl. Relativizam povijesti ostavlja dojam da se ideologije mijenjaju odjednom kad se društvo zasiti određenog načina života. Međutim, povijest ne zapisuje male pomake u ljudskim umovima koji dovode do velikih revolucija. Ideologija ima duboko korijenje i promjena ideoloških stavova kolektiva je spor proces dok se usvajanje iste vrši spontano kroz jezik, odgoj i okolinu. Ideologija se definira kao sustavno uvjerenje osobito u političkoj psihologiji. Stoga, kažemo da se teorija ideologije treba usredotočiti na konkretna ideološka uvjerenja. Ideologije su osnovna društvena uvjerenja konkretnih skupina ukorijenjena u općim uvjerenjima (znanje, mišljenje, vrijednosti, kriterij, istinitosti) cijelih društva ili kultura.

Glavna je spoznaja funkcije ideologije organizirati društvene predodžbe neke skupine. Svojim znanjem i stavom nadzire društvena i osobna uvjerenja. Također, razlikujemo stara ili lažna uvjerenja (lažno znanje ili istinsko) i vrijednosnih uvjerenja (mišljenja stavova ideologije).

Pojam *ideologije* može uključivati vrijednosti i vjerovanja pojedinca pa sve do političke ideologije koja je uključena u državni aparat. Ideologije su važne za upravljanje odnosima društvenih skupina. Reprodukcijska i ostvarivanje skupnih ideologija zahtijeva organizaciju i institucionalizaciju i to putem

ideoloških ustanova kao što su politika, obrazovanje i mediji. (van Dijk: 415-417)

2.2. Ideologija i diskurs

Kao što smo rekli, ideologije društvenih skupina neizravno nadgledaju društvene prakse općenito, a diskurs posebno preko društvenih uvjerenja (znanja, stavova) i osobnih uvjerenja (modela).

Diskurs ima funkciju u istraživanju, ostvarivanju i reprodukciji ideologije jer ih možemo oblikovati jedino jezikom, diskursom ili komunikacijom. Ideologije se ne mogu svesti na diskurs usprkos temeljnoj ulozi diskursa. Njih treba analitički razlikovati kao opće, apstraktne, mentalne predodžbe što ih jedna skupina dijeli s jedne strane. Analiza diskurzivnog izražavanja i reprodukcije zahtijeva sustavni prikaz raznih razina, struktura jedinica i strategija teksta i govora.

Usprkos skupnoj pripadnosti ideološki utjecaj ne mora imati namjeravane učinke. Urbani život očekuje veću samostalnost i individualnost od pojedinca stoga u suvremenom svijetu istovremeno egzistira mnoštvo vjerovanja i životnih filozofija. Samostalni pojedinci vladaju oblikovanjem i promjenom mišljenja osobnih interesa, ciljeva i želja. (van Dijk: 419-420)

2.3. Skupni odnosi

Ideologije nisu bile samo povezane s više ili manje skupina ili pokretima, već su bile povezane s raznim oblicima odnosa u skupinama i međusobno. Počeci civilizacije primjenjivali su segregaciju na muške i ženske poslove i zadaće. Autoritativan status uvijek ima pojedinac koji je jači i utjecajniji. Postoje rasističke ideologije koje se zasnivaju na razlikama unutar i izvan skupina. Tako postoji rasna netrpeljivost. Neke skupine postoje na temelju svog hijerarhijskog položaja ili moći, kao što su nadređeni i podređeni, elite i mase, i većina i manjina. Tada dolazi do zlouporabe moći i dominacije skupina. A ima moć na skupinom B, nadzire je, ima vlast nad njom. Primjeri su odnosi moći

među klasama, dobnim skupinama, rodovima, rasama, podrijetlima. Dominantne skupine sklone su lažima i prevarama te manipulacijama, a potlačene skupine zagovaraju istinu, racionalno i emocionalno uvjerenje. Moć jedne skupine podrazumijeva gubitak ili ograničenje slobode za drugu skupinu. Podčinjene skupine nemaju slobodu. Odnos između vodećih i marioneta nije funkcionirao dugoročno u povijesti društva. Društvo s vremenom razvije mehanizme kojima se brani te postaje otporno na različite oblike represije koje vrše autoritativne skupine. Dominacija jedne skupine dovodi do borbe i otpora da se prevlada neravnopravnost i opsesija (van Dijk: 216-217)

3. Općenito o novogovoru

Novogovor je izmišljeni jezik kojeg je George Orwell stvorio za potrebe svog romana *1984*. Osim u Orwellovom romanu, novogovor susrećemo u prošlosti, pa i u današnje vrijeme. Novogovor se u prošlosti pojavljivao u totalitarnim sustavima, gdje se nametao u svrhu preuzimanja funkcije javnog jezika. Općenito pojam novogovora ne nosi politički predznak. (Sesar, Vidović 2000: 82) Orwell je u svojem romanu opisao definiciju, opis rječnika i gramatiku novogovora, koji je nastao u svrhu kontrole misli građana.

Orwell je u eseju koji predstavlja dodatak romanu objasnio da je novogovor umjetno stvoren s ciljem da uklanjanjem problematičnih pojmova zaustavlja zlu misao, odnosno prihvaćanje ideje o slobodi i pobuni koje bi mogle ugroziti vladajući poredak. Kao i brojne druge riječi koje se pojavljuju u romanu, tako je i novogovor ušao u široku upotrebu. Redukcijom rječnika i jednoličan izgovor riječi trebao je dokinuti apstraktnu inteligenciju pojedinca i njegovu sposobnost izražavanja stavova.

3.1. Teorijske osnove

Noviji radovi posvećeni jeziku politike nude nekoliko pretpostavki o njegovim oblicima, strukturi i funkciji. Trajnost i narav političkog jezika ovise o trajnosti politike. U opisu političkog jezika analitičari koriste različita gledišta:

etičko, povijesno, sociopolitičko, psihološko, književno, jezikoslovno i druga gledišta. Opći pad jezične kulture pripisuje se novogovoru. U literaturi se novogovor definira kao političko-propagandni jezik (govor, stil) totalitarnog sustava koji se nameće kao metajezik sa ciljem da postane opći, odnosno univerzalni jezik. Karel Čapek 1969. ozbiljno upozorava na ideološku moć jezika: „... kao što misao rađa čim, tako riječ rađa misao“. (Sesar, Vidović 2000: 83) Tipologija novogovora ne bi smjela imati nikakav politički predznak, ali su elementi novogovora leksički, nastali u Drugom svjetskom ratu (Sesar, Vidović 2000: 82)

Funkcija jezika u totalitarnim uvjetima je strogo institucionalizirana i lišava pravo čovjeka na njegovo vlastito mišljenje. „Neosobna laž i neosobni zločin dvije su vrste političkoga umijeća koje su totalitarne države razvile do savršenstva. I tu se očituje veza između korupcije jezika i službene politike... Institucija u korupciji nalazi svoje *prirodno* tlo, a korupcija u instituciji svoj *prirodni* alibi.“ (Sesar, Vidović 2000: 85)

3.2. Novogovor u Hrvatskoj za vrijeme totalitarizma

Kada govorimo o hrvatskim jezičnim zbivanjima između 1945. i 1990. vrlo su netipična, bez analogije u suvremenom svijetu. Javlja se težnja da se Jugoslavenima namete jugoslavenski hrvatskosrpski novogovor kao hibrid hrvatskoga i srpskoga jezika. Mnogi slavisti zbunjeno gledaju na pojavu novog govora, a zaboravljaju da je njime napisana u slavenskom jeziku jedinstvena renesansna knjiženost. U hrvatskom jeziku došlo je do semantičke inflacije odnosno do povećanja praznih i ispraznih riječi. Opći pad jezične kulture u svim slavenskim zemljama, jezikoslovci i književni znanstvenici upozoravaju da se on nije zaustavio čak ni raspadom Jugoslavije. Takav se nametnuo u svim područjima jezičnog izražavanja. Hrvatski se jezik početkom 90-tih odbacuje tadašnje novogovore konvencije. Raspadom Jugoslavije izbačene su umjetno stvorene riječi koje su u komunizmu bile uobičajene (npr *drugar/ica*). Kao i drugi slavenski jezici koji su bili dio Jugoslavije, hrvatski jezik je morao

ostvariti pravo na vlastito ime. Društvo, pod traumama rata i nametanja vlastitog jezika, pokazivalo je težnju da zaboravi Jugoslaviju i gradi svoj vlastiti izraz i vlastitu povijest. Vladavina novogovora u spajanju sa srpsko-hrvatskim križancem ostavila je recidive koji i dalje utječu na govornu kulturu. Pristupalo se analizi zapadnoslavenskih jezika totalitarnoga i posttotalitarnoga razdoblja u nekim javnim područjima: medijima, publicistici, zdravstvu, školstvu, sudstvu, kazalištu, knjiženosti, znanosti i drugim. (Sesar, Vidović 2000: 82)

3.3. Opća obilježja novogovora

Opće obilježje novogovora je semantička inflacija, pretjerivanje u uporabi ili zlorabljenje riječi. „Ta opasnost bila je vidljiva u općoj politizaciji i ideologizaciji koja se sustavno provodila pomoću sredstava javnog priopćavanja, odnosno političkom instrumentalizacijom jezika jer je totalitarni jezik najdjelotvornije sredstvo represije“ (Pavantić 2014: 8-9)

Analitičari novogovora najviše pažnje pridaju semantici. Bralczyk 1987. u političkome diskursu pronalazi osam bitnih semantički značajki: važnost, općenitost, bliskost, nužnost, vjerodostojnost, koherentnost, avangardnost i trajnost. (Sesar, Vidović 2000: 85) S druge strane, Glowinski tvrdi kako su karakteristike novogovora: vrednovanje, ritualnost, magičnost, arbitrarnost, antikomunikacija i totalitarna priroda novogovora. Govori o tome da je novogovor kvazijezik budući da sve razine jezika dolaze pod njegov utjecaj (fonetika, frazeologija, vokabular, sintaksa, rečenične konstrukcije). Vrednovanje novogovora je obilježje kod kojeg je vrijednost arbitrarno nametnuta. Riječima se pripisuju vrijednosti koje ne proizlaze iz njih, a postoji prisustvo crno-bijele tehnike, dihotomije *mi/oni*, *dobar/zao*. Novogovor teži stvaranju mitova, tradicije i rituala. Na primjer riječi *povijesni*, *tradicionalan* i eksplicitno označavanje vremena kao što su *drugi put*, *na našem trećem tradicionalnom sastanku* dosta se često pojavljuju u novogovoru. Magičnost se odnosi na opisivanje odnosno kreiranje stvarnosti koja ne postoji. Stvara se jezična slika svijeta koja podupire stvarnost koju vlast želi nametnuti.

Arbitrarnost novogovora manifestira se u sklopovima riječi. Naime 1981. godine pojavio se kôd političkih govora koji sadrži sklopove riječi pomoću kojih je moguće stvoriti oko 10 000 kombinacija i održati oko 40 sati govora. Time se stvorila mogućnost otkrivanja prisutnosti novogovora u političkim govorima. (Pavantić 2014: 8-13)

Antikomunikacija je bitno obilježje novogovora koje karakterizira sprečavanje dvosmjerne komunikacije i prijenos informacija isključivo putem naredbi i uputa. Na sugovorniku ostaje jedino prihvaćanje naredbe i njezina realizacija. Totalitarna priroda novogovora govori o tome da novogovor preuzima funkciju metajezika kojeg se ne ocjenjuje ni komentira. Novogovor je jezik koji se bez rasprave prihvaća. (Pavanić 2014: 8-13)

3.4. Distopija i Orwellov novogovor

Distopija (grčki: δυσ-, “teško ili loše” i τόπος, “mjesto, krajolik”) je negacija utopije koju karakterizira negativna slika društva. (Škapul 2013) Osnovna razlika između utopije i distopije jest u tome da prva afirmira određene društvene vrijednosti neke zajednice, a druga se prema tome odnosi kritički ukoliko se dovodi u pitanje postojeći poredak. U oba slučaja radi se o vrsti ideološke projekcije pri čemu se estetsko-književno prosuđivanje zanemaruje. (Muhić 1989: 45) Uglavnom se radi o sustavu u kojem vladaju uvjeti koji život čine uniformiranim i automatiziranim. Protagonisti su prisiljeni ponašati se u skladu s ideologijom koja im se nameće. Orwell se bavi svakodnevnom kontrolom ljudskih misli i života uopće. *1984.* pokazuje svijet totalitarne distopije skrivene pod krinkom utopije. Škapul navodi da se najčešće termin distopija odnosi na fiktionalna društva smještena u blisku budućnost, ali to nije pravilo, naime distopija se uvijek bavi sadašnjošću pa makar bila smještena u blisku ili daleku budućnost. Jedna od najpreciznijih i najpoznatijih definicija distopije je ona autora Lymana Towera, koji kaže da je distopija: *Nepostojeće društvo opisano u detalje i obično smješteno u vrijeme i mjesto za koje je autor*

pretpostavio kako će ga suvremeni čitatelj smatrati znatno gorim od društva u kojem sam živi. (Škapul 2013).

Sve te motive nalazimo i u Orwellovom djelu *1984.* koje i samo pripada distopijskom žanru. U njemu je opisana moguća situacija budućeg razvoja društva, s kritikom prema suvremenoj civilizaciji. Opisuju se posljedice suvremenog stanja pojedinca u totalitarnom režimu. (Solar 1982: 223)

Orwellov roman je opisao društvo koje je lišeno slobode i potpuno zatvoreno. Veliki Brat (Big Brother) je postao sinonimom moći koji kontrolira pojedinca i društvo upotrebom kamere. U Orwellovom djelu apsolutnu vlast ima partija koja želi odgojiti generacije koji nemaju vlastite misli kako bi mogla imati potpunu kontrolu nad državom. Zato se rađa novi jezik, novi govor, Orwellovo viđenje jezika pomoću kojeg totalitarna država efikasno održava moć. Suština novogovora je da učini progresivne političke ideje nevidljivima odnosno nemogućima. Riječ sloboda, dakle, ne postoji ili postoji u svom restriktivnom značenju koje odgovara stavovima Partije. Društvena nesloboda doživljava svoj vrhunac u romanu *1984.*, u kojem ni jezik ni misli nisu slobodni. Pitanje jezika je podignuto na egzistencijalni nivo stanovnika Oceanije. Telekran postoji represivni aparat psihičkog i fizičkog zlostavljanja stanovnika. Novogovor nije samo novostvoreni jezik, već predstavlja metaforu elementarnog nedostatka slobode i psihičku torturu. Uočava se agresivna upotreba slogana i parola: „RAT JE MIR. SLOBODA JE ROPSTVO. NEZNANJE JE MOĆ.“ (Orwell 2015: 10) (Živković: 57-59)

Rafaela Božić navodi kao karakteristiku Orwellove poetike minimalizam. Može se reći da kod Orwella gotovo ni nema umjetničkih postupaka. Fizičkoj i psihološkoj karakterizaciji pristupa na realističan način te događaje slika dokumentaristički kroz tradicionalnog sveznajućeg pripovjedača u trećem licu (Božić 2013: 29) „Ogledao se po kantini. Prostorija niska stropa, prenatrpana ljudima, zidovi prljavi i masni od dodira bezbrojnih ruku; otučeni metalni stolovi i stolice, smješteni tako blizu da se laktovi ovih koji sjede dotiče; svinute

žlice, ulupljeni pladnjevi, grube bijele keramičke šalice; sve površine masne, prljavština u svakoj pukotini, i kiselkasti kombinirani vonj lošeg đina i loše kave i oksidiranog gulaša i prljave odjeće.“ (Orwell 2015: 65).

Simbolika u imenovanju likova u romanu vrlo je jednostavna i vidljiva na površinskoj razini teksta. Ime glavnog protagonista Winston Smith možemo promatrati kao inačicu imena John Doe odnosno Smith je najčešće prezime u engleskom jeziku što sugerira da na njegovom mjestu može biti bilo tko od nas. Opasnost od totalitarnog režima bez osnovnih osobnih sloboda prijete svima. Nadalje, ime Julia podsjeća na Shakespearovu Juliju što upućuje na važnost ljubavi u čovjekovom životu. Zanimljiv odabir naziva vrhovnog vođe cijelog sistema je Veliki Brat. Osim što upućuje na propagandni totalitarni režim u kojem je diktator predstavljen kao brižni skrbnik, on je figura osloboditelja što daje svojevrsnu vjersku dimenziju. (Božić 2013: 29) „Veliki Brat, crne kose, crnih brkova, puno snage i tajanstvenog mira i tako golemo da je ispunilo gotovo cijeli ekran... Tada je lice Velikog Brata opet izbljedio, a umjesto njega pojavile su se tri partijske parole istaknute masnim, velikim slovima: RAT JE MIR, SLOBODA JE ROPSTVO, NEZNANJE JE MOĆ.“ (Orwell 2015: 20) Jedna od strategija manipulacije vodeće vlasti jest stvoriti negativca Emmanuela Goldseina i učiniti ga neprijateljem države i cijelog sistema. Ljudi su ujedinjeni kad znaju protiv koga se bore, kad se neprijatelja prikaže kao ružnu spodobu „ovčje gubice“ i „mršavog židovskog lica“ koji čovjeka ispunjava strahom i mržnjom. U Oceaniji neprijateljstvo prema Emmanuelu Goldseinu održavalo se svakodnevnim kritiziranjem i ismijavanjem putem medija, novina, telekrana, knjiga i naravno Dvominutne mržnje. Dvominutna mržnja imala je gotovo halucinantan katarzičan utjecaj na članove Partije. Dvije minute mržnje, psovki, prezira, urlanja... Pripovjedač ističe da nitko nije morao glumiti u toku spomenute „seanse“ već je nekako stopio s masom. Paradoksalno Emmanuel Goldsein koji se borio za slobodu govora, tiska, mišljenja, koji je proglašen državnim neprijateljem, bio je spona koja je proizvela zajedništvo u Partiji.

Odnosi su u Orwellovoj distopiji paradoksalni. Distopijski svijet u kojem rat proizvodi mir, sloboda zarobljuje čovjeka, a neznanje daje moć. Izvrnuvši sustav vrijednosti zdravog razuma, Oceanija i Veliki Brat društvo su „spasili“ od potrage za identitetom i lutanja u gomili životnih izbora.

3.5. Načela novozbora

Novozbor je službeni jezik Oceanije, smišljen da udovolji ideološkim potrebama anglosoca ili engleskog socijalizma. Njime su pisani samo uvodnici u *Timesu* jer je pisanje bilo zabranjeno. Prvi tragovi otpora u Winstonu javljaju se kad kupuje bilježnicu i počinje zapisivati. Funkcija novog engleskog jezika bez arhaičnih oblika i konstrukcija bila je osigurati adekvatno sredstvo izražavanja s obzirom na svjetonazor Partije. Njegova zadaća bila je onemogućiti misaoni zločin uopće pa tako i bilokakav oblik otpora. Trebalo je isključiti višeznačne riječi i metaforične izraze te uvesti riječi reduciranog značenja. U Dodatku na kraju romana navodi se primjer riječi *slobodan* koji može imati apstraktan smisao međutim u novozboru *slobodan* znači „lišen nečeg“. Novozborne riječi bile su podijeljene u tri razreda: rječnik A, rječnik B („složenice“) i rječnik C. Rječnik A činile su riječi potrebne za svakodnevni život za stvari kao što su hrana, piće, rad, odijevanje, penjanje i silaženje stubama, korištenje prijevoznih sredstava, vrtlarenje, kuhanje i sl. Rječnik A nam time govori o privatnom životu u Oceaniji koji se svodi na životarenje jer uključuje samo osnovne životne agense. Značenja riječi bila su uža i strogo definirana i izražavala su samo svrhovite misli. Gramatika novozbora imala je dvije osobitosti. Prva se odnosila na to da se svaka riječ može upotrijebiti kao glagol, imenica, pridjev ili prilog što je proizvelo uništenje mnogih arhaičnih oblika. Npr. riječ *misao* i *misliti* zamijenila je riječ *misa* koja je vršila službu imenice i glagola no da se izbjegne nepoželjna višeznačnost ta se imenica zamijenila glagomecom *dum*. Pridjevi su se tvorili sufiksom *-vjetan*, a prilozii sufiksom *-shodan*. Niječni oblik riječi tvorile su se od prefiksa *ne-* ili pojačavale riječju *duplo*. Antonima nije bilo jer nisu bili potrebni. Na taj način se reducirao broj leksema. Drugo obilježje

gramatike bila je pravilnost u konjugacijama i deklinacijama. Kod svih glagola aorist, imperfekt i particip prošli završavali su na *-o* u jednini (za *ja ukrasti* koristi se *ja kro*). Sve množine tvorile su se od nastavaka *-ovi* i *-evi* bez obzira na rod (*čovjekovi, ženovi, djetovi*). Komparacija se tvorila od nastavaka *-iji* i *-naj* (*dobar, dobriji, najdobriji*). Jedno su pokazne i lične zamjenice zadržale svoj oblik. Nepravilnosti su dopuštene iz potrebe za brzim i lakim izgovorom. Rječnik B sastojao se od riječi namijenjenih političkom izražavanju, a svrha im je bila nametnuti određeni ideološki stav. Za njihovu adekvatnu upotrebu trebalo je poznavati načela anglosoca. Taj rječnik uključuje složenice koje tvore dvije ili više riječi ili dijelove riječi. Lako su se izgovarale bez obzira na veličinu. Kao primjer navodi se glagomenicu *dobrodum* značenja „misliti na ispravan način“, a mijenjala se ovako: perfekt *ja dobrodumo*, prdjev *dobrodumovjetan*, prilog *dobrodumoshodno*, vršitelj glagolske radnje *dobrodumac*. Riječi iz Rječnika B mogle su pripadati bilokojoj vrsti, slagati se kojimgod redom i skraćivati u svrhu lakšeg izgovora. Neke riječi proširile su svoja značenja na čitave ideje vezane uz sustav vrijednosti anglosoca, a neke su jednostavno prestale postojati, npr. čast, internacionalizam, pravda, moral, demokracija, znanost, vjera. Nevjerojatno je zamisliti društvo koje ne poznaje pravdu ili moral. Za sve riječi vezane uz ideju slobode ili jednakosti koristio se pojam *zlodum*, a za objektivnost i razboritost *starodum*. Orwell ovaj sustav vjerovanja uspoređuje s kršćanskom monoteizmom što potvrđuje dinstinkcija između *zlospola* i *zdravospola*. Pod pojmom *zdravospol* misli se na spolni odnos između muškarca i žene u svrhu reprodukcije. Sve ostalo se smatra seksualnom amoralnošću, odnosno *zlospolom*. Režim je zabranio ljubav i seksualni užitak što se može protumačiti kao strategija kojom se pokušava umrtviti čovjekove strasti i lišiti osjećaja. Nadalje, u taj Rječnik uključeni su eufemizmi npr. *logorad* (Logor radosti) ili *Minipax* (Ministarstvo mira). Sve što se moglo kratiti skratilo se i time i suzilo značenje. Recimo *Komunistička interancionala* budi teže asocijacije od *Kominterna* koja se lako izgovara. Eufonija i preciznost značenja bile su važnije

od gramatičke pravilnosti. Gotovo sve riječi sastojale su se od dva-tri sloga i jednako su se naglašavale. Funkcija monotonog izražavanja bila je da odvoji ideološku sferu od svijesti. Rječnik novozbora svake godine je reducirao broj riječi sa svrhom da ako se reducira izbor riječi, manje će biti potrebe za razmišljanjem. To dovodi do *gakozbora* što znači „gakati kao patka“. To je artikulacija koja ne uključuje više centre u mozgu i smatra se ispravnom. Novozbor je imao samo jednu funkciju: odgojiti guske koje slijede upute bez razmišljanja. Rječnik C čine tehnički i znanstveni nazivi. Svaki znanstvenik ili tehničar znao je riječi vezane uz svoju struku te ih je vrlo malo bilo zajedničko. Također, za riječ *znanost* koristila se riječ *anglosoc*. (Orwell 2015: 309-321) Novozborom se nije samo reducirao rječnik već i misao jer nije postojalo pojmova kojim bi se izrazila heretička misao. Npr. rečenica *Svi čovjekovi su jednaki*. svakom bi bila besmislena jer u novozboru riječ *jednaki* odnosi se samo na fizičke osobine. Osoba koja će odrasti koristeći samo novozbor nikad neće otkriti značenje te riječi pa pritom nikad neće ni iskusiti što zapravo znači biti jednak. Kad se odgoji generacija koja će odrasti u novogovoru, poviješću se može manipulirati jer su tekstovi starogovora neprevedivi na novogovor. (Orwell 2015: 321-324) Na taj način cijele povijesti, znanosti, cijeli svjetovi mogu biti zauvijek izgubljeni i nitko nikad neće saznati.

4. Distopijski svijet „1984.“

U Orwellovom svijetu ne postoje države u današnjem smislu, već je svijet podijeljen na tri velesile Oceanija, Eurazija i Orijentazija. Radnja romana zbiva se u Londonu, glavnom gradu Oceanije koji je ujedno i glavni grad pokrajine Oceanije Aeropiste Jedan. Teritorij Oceanije čine Sjeverna i Južna Amerika, Britanski otoci, južni dio Afrike, Australija i Novi Zeland. U njoj vlada totalitarizam i tzv. angsoc (ideologija vlasti, skraćenica za engleski socijalizam). Njezin službeni jezik je engleski, u svojem posebnom obliku koji se naziva novogovor. Eurazija se sastoji od država Europe od Portugala do Beringovog prolaza. Ideologija Euroazije je neoboljševizam. Orijentaziju čine Kina, Japan i Koreja. Te tri države su u neprekidnom ratu, protivnici često postaju saveznici i obrnuto. Takva situacija državi Oceaniji dobro odgovara, budući da joj je cilj održati ratno stanje kako bi njezini stanovnici živjeli u stalnom strahu, te kako bi država mogla zadržati postojeći društveni poredak u kojem glavnu ulogu ima vladajući sloj koji provodi totalitarističku politiku.

Temelj Oceanije čini sukob kojeg još više potiče propaganda veličajući rat i promovirajući kampanju mržnje.

Winston Smith živio je u Londonu, u stanu stanobloka Pobjeda. Bio je pripadnik Partije i radio u Ministarstvu istine. Ministarstvo istine bavilo se upravo suprotnim od onoga što nosi u samom nazivu – širenjem laži i propagandom. Osim Ministarstva istine, državom su upravljala još tri ministarstva: Ministarstvo mira, koje se bavilo ratom; Ministarstvo ljubavi, koje je održavalo red, odnosno bavilo se mučenjem; i Ministarstvo bogatstva, koje se bavilo siromaštvom. Najvažnija ikona bio je Veliki Brat, kojeg su svi štovali kao kakvog dobročinitelja. Građani su se dijelili u dvije skupine: članovi Partije, koji su živjeli pod strogom kontrolom države; i proli, odnosno sitno građanstvo koje se bavilo igrama na sreću, ispijanjem piva, nogometom i živjelo u potpunom neznanju o tome u kakvom sustavu žive. Najveći državni neprijatelj bio je

Emmanuel Goldstein, prvobitni izdajnik Partije i osnivač Bratstva, tajanstvene vojske urotnika odlučnih da sruše državu.

Winstonov posao bio je ispravljanje povijesti, na način da se izokreću informacije koje su protiv mišljenja Partije. Tako su se u Ministarstvu istine knjige iznova tiskale, a stara izdanja su se uništavala, kao izgovor da se radilo o tiskarskim greškama. U Winstonovom stanu, pa i u stanu svakog drugog građanina, nalazio se aparat koji ga je danonoćno snimao, a nazivao se telekran. Pomoću njega je Partija špijunirala građane i rješavala se svakog tko bi se protivio postojećem sustavu. Winston je jednog dana svjesno počeo raditi stvari koje su bile apsolutno nedopustive, kao što je zapisivanje vlastitih misli u bilježnicu.

Winston je krenuo na posao, gdje je započela takozvana Dvominutna mržnja. To je bila vrsta rituala na kojem su se okupljali članovi Partije i prikazivale slike Goldsteina, tijekom čega su članovi Partije pomahnitalo dovikivali te vrijeđali Goldsteina. Na ručku je sreo svojeg prijatelja Symea. Syme je radio u Znanstvenom komesarijatu i pričao o sastavljanju novog rječnika Novozbora, u kojem će izbaciti sve riječi iz rječnika za koje se smatralo da mogu uzrokovati misaoni zločin (misaoni zločin je misao koja je protiv ideala Partije).

Jednog dana, Winston je sreo crnokosu djevojku koja mu je predala papirić na kojemu je pisalo „Volim te“. Winston je saznao da se djevojka zove Julia i ispričala mu je pojedinosti o radu Partije. Ona je bila uzoran član Partije, a istovremeno i njen protivnik. Budući da su ljubavni odnosi unutar članova Partije bili zabranjeni, Winston i Julia susretali su se u sobi iznad dućana u kojem je Winston kupio bilježnicu. Iako su bili uvjereni da je ta soba njihovo sigurno utočište, to nije bio slučaj. U sobi se nalazio telekran i jednog dana se pred njima stvorila Misaona policija.

Winstona je Misaona policija odvela u Ministarstvo ljubavi gdje su ga vrijeđali, tukli i mučili na sve moguće načine. Njihov cilj bio je da okrutnim

metodama psihički i fizički slome Winstona, na kraju čega bi on trebao zavoljeti Velikog Brata i bez razmišljanja slijediti ideologiju Partije. Winston je nakon iscrpnog mučenja priznao sve, pa i zločine koje nije počinio. Jedino još nije izdao Juliju. Na kraju su ga odveli u Sobu 101, gdje se Winston susreo sa svojim najvećim strahom - štakorom. Na kraju nije mogao izdržati i rekao je da to učine Juliji, pa je na taj način i nju izdao.

Na kraju su Winstona pustili na slobodu, ali on i Julia više nisu bili zajedno. Winston je sada imao bolji posao i više novca, ali njegov se život od trenutka kada je izašao iz Ministarstva ljubavi svodio na ispijanje džina u kavani. Na kraju je napokon shvatio da voli Velikog Brata.

5. Politički govori

Politički govor nerijetko sadrži elemente koji pojačavaju dojam elegancije i zvučnosti, često smanjujući dojam vjerodostojnosti. Izjave postaju dugačke, a značenje je ponekad dvosmisleno i može uzrokovati različite interpretacije od strane primatelja informacija. U daljnjem tekstu prikazane su značajke političkih govora u engleskom jeziku koje je George Orwell dao u svojem eseju „Politics and English language“.

Izumirujuće metafore

Nanovo izmišljena metafora potpomaže misao prizivanjem vizualne slike, dok s druge strane metafora koja je tehnički „mrtva“ (npr. iron resolution) može biti korištena bez smanjenja slikovitosti. Između toga imamo i tzv. „izlizane“ metafore koje su izgubile svoju snagu i koriste se kako bi se smanjila potreba za izmišljanjem novih fraza. Primjeri su: *ring the changes on* (učiniti nešto na drugačiji način kako bi učinili zanimljivijim), *toe the line* (prihvatiti autoritet ili pravilo, iako nismo voljni), *stand shoulder to shoulder with* (pružati podršku nekome). (Orwell: 7)

Operatori ili verbalni lažni udovi (verbal false limbs)

Operatori ili verbalni lažni udovi riječi su ili fraze koje se koriste kako bi produžili rečenicu da ona zvuči važnije nego što jest. Također, smanjuju potrebu za odabirom pravih glagola i imenica, a u isto vrijeme pojačavaju dojam simetrije. Primjeri su: *be subjected to* umjesto *endure* (biti podvrgnut), *play a leading part in* umjesto *role* (imati ulogu), *give rise to* umjesto *generate* (uzrokovati). Ključna je eliminacija jednostavnih glagola kako što su *break* (slomiti), *stop* (zaustaviti), *spoil* (pokvariti), *kill* (pobiti) kako bi se umjesto njih koristila fraza koja se sastoji od imenice ili pridjeva uz neki glagol univerzalne primjene kao što su *prove* (dokazati), *serve* (služiti), *form* (oblikovati), *play* (igrati). (Orwell: 3-4) U hrvatskom jeziku mogu se naći primjeri operatora u

glagolima *imati* umjesto *biti imućan* ili *pričati* koji često zamijenjuje niz glagola: *debatirati, raspravljati, konzultirati, ogovarati*.

Pretenciozan stil

Riječi kao što su *phenomenon* (fenomen), *element* (element), *individual* (pojedinaac), *categorical* (kategoričan), *effective* (djelotvoran), *virtual* (stvaran), *exploit* (iskorištavati), *utilize* (upotrijebiti) koriste se kako bi obogatile jednostavnu izjavu i dale joj znanstveni prizvuk. Strane riječi, kao što su *cul de sac, ancien regime, deus ex machina, mutatis mutandis, status quo*, koriste se kako bi pojačale dojam elegancije. (Orwell: 4)

Beznačajne riječi

Kod umjetničkog i literarnog kriticizma uobičajeno je naići na izraze koji su potpuno lišeni ikakvog značenja. Primjerice, riječi *romantic* (romantičan), *plastic* (plastičan), *human* (ljudski), *natural* (prirodan), *vitality* (vitalnost) kada se koriste u umjetničkom kriticizmu potpuno su beznačajne. Mnoge političke riječi su slično zlorabljene. Na primjer, riječ fašizam više nema drugog značenja osim da označava nešto nepoželjno. Riječi demokracija, socijalizam, sloboda, patriotski, realističan, pravda imaju različita značenja koja ne mogu biti usklađena. Kod riječi demokracija, ne samo da ne postoji dogovorena definicija, već pokušaj za njezinom definicijom se sa svih strana demantira. Riječi te vrste često se svjesno koriste na nedorečen i nesavjestan način. Osoba koja ih koristi ima svoju vlastitu definiciju, a primatelju informacije se dopušta da to interpretira na svoj način. (Orwell: 2-4)

6. Novogovor u Hrvatskoj i Jugoslaviji

6.1. Franjo Tuđman

Franjo Tuđman je u listopadu 1991. godine održao govor u prvim danima rata. Govor je namijenjen građanstvu kako bi ih motivirao za ratovanje i kako bi svi stali u obranu domovine.

*„Hrvati i Hrvatice,
građani i građanke Hrvatske!*

Obraćam Vam se u ovom dramatičnom i sudbonosnom trenutku Hrvatske. Na našu se domovinu srušio val neprijateljske velikosrpske soldateske, kojoj je cilj da nas vrati u nacionalno ropstvo i boljševički mrak, da nam otme hrvatske krajeve koji su oduvijek bili sastavni dio Hrvatske.

Demokratska hrvatska vlast učinila je sve da mirnim putem ostvarimo sveto pravo da sami odlučujemo o vlastitoj sudbini, da hrvatski narod bude slobodan u suverenoj i samostalnoj Hrvatskoj. Mi smo željeli mir u slobodi i demokraciji, a nametnut nam je prljavi i razorni rat. Od samoga njegova početka iskušali smo svaku, pa i najmanju mogućnost da putem razgovora i pregovora s jugoslavenskim i međunarodnim čimbenicima spriječimo ratne strahote i spasimo ljudske živote i nacionalna dobra.

Ali mržnja protiv svega hrvatskoga i zaslijepljenost mitološkim velikosrpskim planovima učinila je da naši pozivi na razum ostanu bez odziva. Nije pomoglo ni to što su agresori, Republika Srbija i tzv. JNA, oštro osuđeni od Europske zajednice, Sjedinjenih Američkih Država, pa i od svega demokratskoga svjetskoga javnoga mnijenja.

Usprkos tomu što je demokratski svijet stao na stranu Hrvatske, agresori, ne samo da nisu obustavili svoje napade već su ih iz dana u dan, iz mjeseca u mjesec pojačavali rabeći sve bezobzirnija, razornija i neljudskija sredstva sile i uništavanja. U njihovu krvavu pljačkaškom pohodu ništa im nije sveto. Stotine mrtvih i tisuće ranjenih, zgarišta mnogih sela i gradova, ruševine crkvi i drevnih

spomenika naše kulture, mostova, tvornica i poljoprivrednih dobara – sve to svjedoči o zločinačkoj okrutnosti i razaračkoj mržnji srbo-komunističkih hordi.

No oni nisu mogli – niti će ikada moći – ubiti našu žudnju za slobodom i potrebom da živimo u ljudskom dostojanstvu, u miru sa sobom i sa slobodnim narodima Europe. To smo pravo izvojevali na našim prvim demokratskim izborima. Za ovo pravo i za svetu svoju zemlju spremni smo i mrijeti.

Tisuće i tisuće naših gardista, redarstvenika, pomoraca i ljudi sviju uzrasta i zvanja već su u dosadašnjoj borbi besprimjernim junaštvom pokazali da je nepobjediv narod, koji brani svoju rodnu grudu. Imena Vukovara i Pakraca, Osijeka i Vinkovaca, Otočca i Gospića, Šibenika i Zadra, Splita i Dubrovnika, žrtve Čelija, Struge, Kijeva i mnogih drugih mjesta i gradova, ostat će zauvijek urezana u hrvatska srca sa zahvalnošću i ponosom.

Borba za uspostavu i obranu slobodne Hrvatske bila je i ostaje zajednička borba domovinske i iseljene Hrvatske.

Građani Hrvatske!

Udruženi velikosrpski imperijalisti i povampireni ostaci jugoslavenske komunističke vojske prešli su u opći napadaj na Hrvatsku kršeći i sve međunarodne dogovore o primirju.

To nam nalaže da mobiliziramo sve svoje snage u obrambenom ratu.

Svi oni koji se pozivaju u redove hrvatske vojske moraju se odmah odazvati, a sva vlast i sav narod organizirati za potrebe obrane domovine.

Posebno pozivam one koji posjeduju oružje da se jave kao dobrovoljci u redove obrambenih snaga.

Jugo-srpsku ratnu mašineriju što drhturi u svom oklopu od straha pred odlučnošću hrvatskoga čovjeka, i pred gnjevom čitava napaćenoga hrvatskoga naroda, ne očekuje ništa drugo nego sraman poraz. Stoga pozivam sve pripadnike tzv. JNA da ne pucaju na hrvatsku slobodu i demokraciju koja ne ugrožava nikoga pa ni njihov narod.

U ovom teškom trenutku i na povijesnoj prekretnici pozivam Vas, braćo i sestre da ispunite svoju svetu dužnost u obrani domovine. Budimo složni u borbi za slobodu naše hrvatske zemlje, našega mora i neba nad jedinom i vječnom nam Hrvatskom.“ (Pavanić 2014: 28-31)

U govoru se ističu figure temeljene na opreci mi-oni, dobri-zli. Vidljivi su epiteti i metafore kao što su: „sveto (pravo)“, „prljavi i razorni (rat)“, „krvavi pljačkaški (pohod)“. Govor obiluje hiperbolama i etiketiranjem: „Na našu se domovinu srušio val neprijateljske velikosrpske soldateske, kojoj je cilj da nas vrati u nacionalno ropstvo i boljševički mrak...“, „Udruženi velikosrpski imperijalisti i povampireni ostaci jugoslavenske komunističke vojske prešli su u opći napadaj na Hrvatsku...“, „ubiti našu žudnju za slobodom“. U navedenim primjerima vidljivo je da je hrvatski narod heroiziran, dok se s druge strane neprijatelj ocrtan negativnim, pomalo naturalističnim tonom pa cijeli govor zvuči poput kletve. Vidi se ljutnja i srdžba prema agresoru i neprijatelju, znamo tko je neprijatelj i odakle dolazi, dok su u komunističkim govorima neprijatelji bili više općeniti te nacionalno ne apostrofirani (vanjski neprijatelj, unutrašnji neprijatelj, neprijatelji revolucije).

Govornik se obraća narodu u prvoj osobi množine („Mi smo željeli mir u slobodi i demokraciji, a nametnut nam je prljavi i razorni rat“), obraća se i u imperativu gdje nalaže mobilizaciju vojske („Svi oni koji se pozivaju u redove hrvatske vojske moraju se odmah odazvati“), što je antikomunikacijsko svojstvo novogovora, tj. prijenos naredbi. Iz rečenice: „...ne samo da nisu obustavili svoje napade već su ih iz dana u dan, iz mjeseca u mjesec pojačavali...“ vidljivo je ritualno i kvantifikacijsko obilježje novogovora. Govor nema depersonaliziranih iskaza pa služi uvjeravanju naroda da krene u rat. Sadrži poetsku notu zbog reda riječi u sintagmama: „Za ovo pravo i za svetu svoju zemlju spremni smo i mrijeti. (...) pokazali da je nepobjediv narod, koji brani svoju rodnu grud.“ Vidljiva je i ritualna funkcija kojom se govornik približava narodu: „U ovom teškom trenutku i na povijesnoj prekretnici pozivam Vas, braćo i sestre da

ispunite svoju svetu dužnost u obrani domovine.“ Sintagme „povijesna prekretnica“, „braćo i sestre“, „sveta dužnost“ su otrcane, vokativi su iz propovijedi, a *sveta dužnost* je također crkvena sintagma. Iako ovaj govor obiluje stilskim svojstvima novogovora, nisu pronađeni neki bitniji elementi novogovora. (Pavanić 2014: 30-31)

6.2. Josip Broz Tito

U 60-im godinama prošlog stoljeća vodeći političari Jugoslavije nije se mogao složiti u kojem mjeru bi država trebala krenuti. Jedni su zahtijevali razvijanje samouprave dok su drugi željeli ograničiti njen daljnji razvoj. Josip Broz Tito održao je svoj govor u Splitu 4. svibnja 1962. pred sto pedeset tisuća ljudi kao kritiku na razvedene odnose na političkom vrhu. Narod ga je prekidao pljeskom i ovacijama dok je govorio protiv demokracije i noviteta.

„... Dozvolite mi, drugovi i drugarice, da kažem nekoliko riječi i o slabostima u našem političkom životu. Ja sam već pomenuo neke od njih. U posljednje vrijeme ima ne malo takvih štetnih pojava kao što su lokalizam, a isto tako i šovinizam, koji nastaju zbog materijalnih raloga i nebudnosti komunista. Neki komunisti su zaboravili na šire interese čitave zajednice. Neki komunisti gledaju samo na svoj najuži krug, tako da je došlo i do političkog nezadovoljstva i nepravilnosti u pojedinim republikama. Mi smo more krvi prolili za bratstvo i jedinstvo naših naroda i nećemo nikom dozvoliti da nam dira ili da nam iznutra ruši to bratstvo i jedinstvo. Te političke slabosti i nepravilnosti rezultat su kulturnog razvoja u našoj zemlji. U nekim našim republikama kod građanskih pisaca događaju se takve stvari da je prosto nemogućno da se shvati kako je to moguće u jednoj socijalističkoj zemlji. Ljudi se vraćaju u svoju istoriju natrag, počinju po njoj da čeprkaju i zaboravljaju na budući razvoj naše socijalističke zajednice kao cjeline. Ni jedna naša republika ne bi bila ništa, da nismo svi zajedno! Mi moramo stvarati svoju istoriju, svoju jugoslovensku socijalističku istoriju, jedinstveni i ubuduće, ne dirajući u nacionalno pravo pojedinih republika da gaje svoje tradicije, ne na štetu već u interesu čitave zajednice,

radi međusobnog dopunjavanja. To je naš put, to mi hoćemo, a ne razbijanje našeg jedinstva zbog raznih stvari. Mi ne mislimo, kao razni građanski elementi koji se nisu slili sa socijalističkom mišlju u našem razvitku, da treba da se vraćamo na stari put. Oni su ti koji utiču i na neke komuniste.

Mi smo dozvolili da se svašta piše i u našoj štampi. Pogledajte neke časopise i razne članke i vidjećete kako oni destruktivno djeluju. Čak nam i našu omladinu truju. Čovjeka prosto uhvati muka kad vidi omladinu kako se taj šovinizam počeo da usađuje i kod naših omladinaca. Ja mislim da to nije došlo iz oblaka, nego iz kuće, od starijih. Mi moramo čuvati našu najveću tekovinu, bratstvo i jedinstvo naših naroda, jer nam ono omogućava da možemo dalje da stvaralački idemo naprijed, da stvaramo snažnu socijalističku zajednicu i sretniji život našim ljudima. Čak i danas, 15 i više godina poslije rata, mi moramo još uvijek da govorimo o bratstvu i jedinstvu, iako oni moraju da budu već krv i meso svakog građanina Jugoslavije.

Govoreći o našim slabostima, ja sam uglavnom pominjao one subjektivne, iako, razumije se, ima i objektivnih. Tako, na primjer, prošlogodišnja suša i slaba žetva spadaju u objektivne uzroke, iako one nisu najvažniji uzroci. Nije toliko značajna ni ova ovogodišnja poplava. Jer, mi smo bili u mnogo težim situacijama dosad i sve to mi možemo lako savladati ako budemo jedinstveni, ako uklonimo sve te anomalije i greške, bar one koje su u početku najoštrije, a kasnije i sve. Naš socijalistički razvoj mora ići mirnije, tako da ga svaki građanin razumije i otkuda dolaze teškoće i da bude svjestan da on mora da vrši svoje dužnosti prema zajednici kao cjelini. Decentralizacija kod nas postoji zato da bi se više razvijala stvaralačka inicijativa, da bi se lakše upravljalo, a ne radi toga da svako na svom ćepenku radi ono što hoće. Svako mora da gleda na cjelokupnu našu zajednicu, na sve što je u interesu zajednice, jer ono što je u interesu zajednice, sigurno je i u interesu svakog pojedinca, svake lokalne jedinice i komune....“ (Pavanić 2014: 36-37)

Ovaj govor snažno je utjecao na okupljene građane. Oni su gledali na druga Tita (kako su ga zvali) kao nekog vođu i heroja. Voljelo ga je i mlado i staro te je imao karizmu vođe naroda. Govor započinje socijalističkim rječnikom pozdravljajući narod sa *drugovi i drugarice* što je paradoksalno zato što pojam *drugarstva* pretpostavlja ravnopravan odnos između osoba, a narod i nisu ravnopravni ni u materijalnom ni po društvenom statusu. Govornik sebe smatra prenositeljem bitnih informacija o štetnim pojavama u narodu, slabostima. Sebe vidi kao prenositelja informacija, prebacuje se na kolektiv koristeći zamjenicu „mi“ i neodređenu „neki“, gdje „mi“ karakterizira pozitivne vrijednosti, a „neki“ negativne. Uočavamo prvu od osam kategorija novogovora, a to je vrednovanje, koje služi za dizanje morala naroda. Sastoji se od općih imenica koje su osnova novogovora. Dalje se spominje zajednica i njenu bliskost pojačava epitetima poput: svoju (historiju), budući (razvoj), socijalističke (zajednice), jedinstveno, nacionalno (pravo), čitave (zajednice), naš (put)... U prvom dijelu vidljiva je kategorija ritualnosti, kojom se naglašava događaj stvaranja dugogodišnje povijesti (često se upotrebljava ekavica, srpski govor i naglasci). Tito se obraća i neistomišljenicima socijalističke misli, koja utječe na neke komuniste, nazivajući ih građanskim elementima. Radnička glasa ima pozitivan predznak, dok građanstvo ima negativan.

U drugom poglavlju spominje medije u lošoj grupi koja truje mladež, gdje je vidljiva cenzura medija. Vlast želi kontrolirati putem medija, cenzure, jezika javne komunikacije, u čemu se krije funkcija manifestiranja vlasti. Kategorija magičnosti manifestira se u sljedećim rečenicama sa epitetima i metaforama: „Čak i danas, 15 i više godina poslije rata, mi moramo još uvijek da govorimo o bratstvu i jedinstvu, iako oni moraju da budu već krv i meso svakog građanina Jugoslavije.“ (srpska sintaksa). U trećem odlomku skreće pažnju na elementarne nepogode koje su pogodile seosko stanovništvo. Situacija bi bila puno bolja kad bi narod bio poslušniji i gledao u socijalističkom pravcu - za bratstvo i jedinstvo. Vrlo su istaknute persuazijska i manipulativa funkcija te antikomunikacija

novogovora i njegova totalitarna priroda. Titov govor dobar je primjer novogovora jer sadrži mnoge novogovorne elemente, od funkcija i kategorija, do jezičnih svojstava. (Pavanić 2014: 38-39)

6.3. Zaključak analize političkih govora

Josip Broz Tito i Franjo Tuđman bili su veliki govornici i njihova snaga riječi duboko je djelovala na građane. Govor Tuđmana drukčiji je od Titovog i možda nije adekvatan za uspoređivanje sa komunističkim stoga je kod njega manje prisutna manipulacija, ali se osjeća moć riječi kojima želi podignuti moral naroda. Najviše elemenata novogovora pronađeno je u govoru komunističkih vođa, dok je puno manje vidljivo u demokratskim govorima. Iz fikcije u stvarnost – tako bi se mogao opisati put novogovora kao retoričkog stila koji je zavladao govorima komunističkog doba. Moć jezika povezan je sa moći u materijalnom smislu jer manipulacija s masama zahtijeva težak rad, ali je i uspješna. Što je riječ snažnija i moćnija, to se postiže bolji rezultat. Usprkos demokratizaciji svijeta, novogovor nije nestao, već se zadržava tamo gdje je manipulacija instrument nove ideologije i propagande. Novogovor se ponaša kao tip jezika koji tom sistemu i pripada. (Pavanić 2014: 54-55)

7. Zaključak

Orwell nam je u romanu *1984.* otkrio sliku budućnosti koju s lakoćom prepoznajemo i sudjelujemo u njoj. On je bio zaokupljen ulogom pojedinca u društvu koje je bilo obilježeno nepravnom, otuđenošću, nasiljem, diktaturom i strahovima za budućnost. Orwell je promatrao svijet oko sebe i sudjelujući u ratnim zbivanjima svjestan žrtava fašističkih i komunističkih diktatura spoznao zlo i prevideo ono što se danas događa. U ovoj knjizi on razotkriva zlo i obračunava se s njim. Orwell vidi ljude podijeljene na tri klase: vladajuća, sa malim brojem povlaštenih na vrhu piramide. Druga klasa su službenici, a treća proli (proleter). Proleter su današnji radnici bez prava, koji se drže u neznanju kako bi se održala vlast. Ovo je vrijeme koje je Orwell opisao u knjizi *1984.*, kada nam šalju lažne reklamne poruke, zapliću nas u internetsku mrežu, vide kroz ekran mobitela kuda se krećemo, bilježi se svaki naš pokret i riječ. Orwell nam preko telekrana otkriva da smo promatrani i nadzirani, a mi to kao liberalno društvo sve prihvaćamo. Ljudski život je neprestana borba sa silama zla, u sebi i u svijetu u kojem živimo. Stvarnost koju je Orwell prevideo u liku Winstona Smitha, zaposlenika Ministarstva istine u superdržavi Oceaniji, koja je bila fantastična vizija pisca, zaista je svakodnevna činjenica danas. Vječne podjele svijeta na „mi“ i „oni“ stvaraju antagonizam, fiktivnih i stvarnih neprijatelja, tako da ne shvaćaju da je pravi neprijatelj Veliki Brat, koji nadzire njihovo ropstvo. Orwell nam govori da ne dopustimo Velikom Bratu da uđe u našu sobu, ali mi se svejedno prepuštamo lažnim govorima, obećanjima i obmanjivanjima političara koji zamagljuje pravu istinu. Sve ono što se opisalo u Orwellovoj knjizi danas se obistinilo.

Mi se kroz sve te godine nalazimo u ratu (takozvanom hladnom ratu), gdje se borimo protiv terorizma u Afganistanu, u Jemenu (Al-Quaeda), Irački rat, rat u Pakistanu, Sirijski građanski rat (koji se događa dana), Ukrajinski i mnogi drugi.

Pojava interneta promijenila je život i svijet svakog od nas i sloboda govora dovedena je do krajnosti kada možemo javno objaviti sve što želimo. Sve je podjednako vrijedno i to donosi kaos. Toleriramo najodvratnije oblike zločina i najgore objave. Industrija zabave prati trendove, masovno je upregnuta u ograđivanje svijeta te vrijednosnih stavova. Osjetljivost javnosti za okrutnost i bešćutnost provodi se ciljano i kroz benigne sadržaje. Prizori nasilja prikazuju se i u cjelodnevnim terminima. Cilj je očit – pripremiti nas na stvarnu distopiju koja nas čeka u budućnosti.

Tito je govorio kajkavštinom, srpsko-hrvatskim narječjem s prizvukom ruskog jezika. Razvijao je komunistički novogovor unutar partije s kojom je bio povezan. Titov govor sadrži brojne novogovorne elemente, od funkcija i kategorija do novih stilskih svojstava. Govor Franje Tuđmana novi je primjer novogovora koji teži demokraciji, manipulira emocijama i postupcima građana. Kod njega je manje prisutna persuazija i manipulacija, ali se osjeća moć da bi podigao moral naroda. Tuđman upotrebljava novogovor sa upotrebom novih izmišljenih hrvatskih riječi. Jezik političara danas se nešto promijenio, ali su ostale iste fraze uz upotrebu neosemantizama (novo značenje stare riječi).

8. Literatura

1. Rafaela Božić, Distopija i jezik, Distopijski roman kroz lingvostilistike, Sveučilište u Zadru, Zadar 2013.
2. Ferid Muhić, Filozofija ikonoklastike: prijedlog istoriji negativne utopije, Veselin Masleša, Sarajevo, 1989.
3. Milivoj Solar, Suvremena svjetska književnost, Školska knjiga, Zagreb, 1982.
4. George Orwell, 1984, Šareni dućan, Koprivnica, 2015.
5. George Orwell, Politics and English language, http://www.npr.org/blogs/ombudsman/Politics_and_the_English_Language-1.pdf , posjet: 27. kolovoza 2016.
6. Katarina Pavanić, Novogovor – politički govor u hrvatskom i poljskom, jeziku, diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, 2014. http://darhiv.ffzg.unizg.hr/4745/1/DIPLOMSKI-NOVOGOVOR-kona%C4%8Dna_verzija-pavani%C4%87.pdf, posjet: 2. rujna 2016.
7. Slaven Ravlić, Politička ideologija: preispitivanje pojma, Politička misao, IV, str. 146 –160, Zagreb LZ "Miroslav Krleža" u Zagrebu, [file:///C:/Users/Korisnik2/Downloads/376%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Korisnik2/Downloads/376%20(1).pdf), posjet: 5. rujna 2016.
8. Dubravka Sesar, Ivana Vidović, Što je novogovor učinio hrvatskom jeziku, Časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika, III, str. 81-120, veljača 2000., Hrvatsko filološko društvo, Zagreb, [file:///C:/Users/Korisnik2/Downloads/81_94%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/Korisnik2/Downloads/81_94%20(3).pdf), posjet: 14. rujna 2016.
9. Slaven Škapul, Imaginarij distopijskog filma, diplomski rad, 2012. https://issuu.com/slavenkapul/docs/imaginarij_distopijskog_filmaxd_1, posjet: 5. rujna 2016.

10. Teun A. van Dijk, Ideologija, Golden marketing, Tehnička knjiga, Zagreb, 2006.
11. Milan Živković, Orvelov novogovor: između literarne distopije i stvarnosti, Civitas: Časopis za društvena istraživanja, III, str. 56-71, 2012, Novi Sad, Fakultet za pravne i poslovne studije Dr Lazar Vrkatić, http://www.civitas.rs/03/article/pdf/Civitas03_article05.pdf, posjet: 5. rujna 2016.
12. <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>, posjet: 2. rujna 2016.